

*В. В. Письменний,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль*

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ ТЕРИТОРІЙ

*V. Pysmennyi,
Ph. D., Docent, Associate Professor of Department of Finance named after S. I. Yuriy,
Ternopil National Economic University, Ternopil*

INTERGOVERNMENTAL TRANSFERS AS AN INSTRUMENT OF FINANCIAL EQUALIZATION OF TERRITORIES

Вивчено науково-теоретичні аспекти використання інструментів фінансового вирівнювання територій. Обґрунтовано, що ефективне функціонування міжбюджетних трансфертів у його механізмі дає змогу урівноважити рівень соціально-економічного розвитку не тільки окремих регіонів, а й держави в цілому. Це сприяє матеріалізації конституційних гарантій суверенітету, розвитку демократичних перетворень та комплексної реалізації бюджетної політики на місцевому рівні.

Проаналізовано стан міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів України та країн ОЕСР. З одного боку, їх висока питома вага свідчить, що держава зацікавлена, аби фінансування заходів соціально-економічного характеру відбувалося у належному обсязі та якості в усіх регіонах. З іншого боку, надмірний вплив міжбюджетних трансфертів може ставити місцеву владу в опосередковану залежність від центральних органів державного управління.

Сформовано наукові засади вдосконалення цього інструменту фінансового вирівнювання, що з прагматичної точки зору дасть можливість наділити місцеву владу необхідними важелями впливу та забезпечить спроможність регіонів до розвитку. Адже, крім фінансування видатків місцевих бюджетів, міжбюджетні трансферти створюють такі механізми, які впливають на управління державними і місцевими фінансами, справедливість й ефективність надання суспільних благ та послуг.

The article presents theoretical aspects of the use of instruments of financial equalization of territories. Proved, that effective functioning of intergovernmental transfers in mechanism of financial equalization makes it possible to balance the level of social and economic development of some regions and the state as a whole. This helps to materialize the constitutional guarantees of sovereignty, democratic reforms and implementation of budget policy at the local level.

The current state of intergovernmental transfers in the structure of local budget revenues in Ukraine and OECD countries is analyzed. On the one hand, their high proportion shows that the state is interested to finance social and economic measures in the proper amount and quality in all regions. On the other hand, the excessive influence of intergovernmental transfers may ask local authority to indirectly dependent from the central government.

The scientific basis of improving this instrument of financial equalization is formed. This will enable local authority to give the necessary levers of influence and provide regions the ability to develop. Because, in addition to funding local budget expenditures, intergovernmental transfers create such mechanisms, that affect the management of state and local finance, equity and efficiency provision of public goods and services.

Ключові слова: місцеві бюджети, фінансове вирівнювання територій, міжбюджетні трансферти, дотації, субвенції.

Key words: local budgets, financial equalization of territories, intergovernmental transfers, grants, subventions.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На геополітичній карті світу важко віднайти модель функціонування місцевих бюджетів, в якій обсяг власних доходів відповідав би видатковим повноваженням місцевої влади. Причини цього зводяться від відміннос-

тей у географічному розташуванні, природно-кліматичних умовах та ресурсному потенціалі регіонів до нерівномірного розміщення виробничої бази й історичних особливостей розвитку держави. Для їх усунення чи хоча б зменшення негативних наслідків використовув-

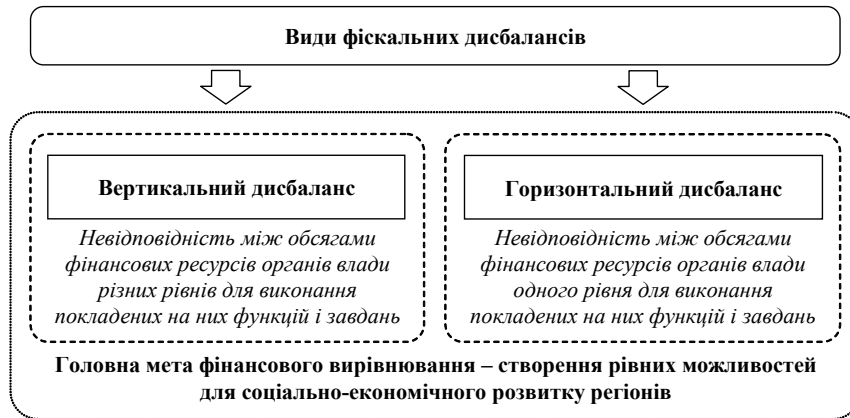

Рис. 1. Фіскальні дисбаланси у контексті реалізації головної мети фінансового вирівнювання територій

Джерело: розробка автора.

ються інструменти фінансового вирівнювання, механізм яких спрямований на збільшення дохідної бази бюджетів територій з малим податковим потенціалом або надмірними витратами на забезпечення суспільного добробуту.

З теоретичної точки зору, інструменти фінансового вирівнювання дають змогу знизити вплив фіскальних дисбалансів на соціально-економічний розвиток територій, відтак змістити невідповідність між обсягами фінансових ресурсів органів влади одного або різних рівнів для виконання покладених на них функцій і завдань. На горизонтальному рівні використовуються інструменти між бюджетами одного рівня, тоді як на вертикальному рівні — між бюджетами вищого та нижчого рівнів. Цим досягається відповідність між загальною сумою доходів місцевих бюджетів і гарантованим державою мінімальним рівнем суспільних благ та послуг, що надаються мешканцям територіальних громад.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Концептуальні засади фінансового вирівнювання територій і, зокрема, теоретико-методологічні аспекти міжбюджетних трансфертів розвивали представники західної фінансової думки Р. Баль [1], Р.М. Берд [2], Р.В. Бодвей [3], Т. Тер-Мінасян [4], А. Шах [5], Х. Ціммерман [6] й інші. Помітний внесок у їх поглиблення в частині зменшення патерналістських акцентів у функціонуванні місцевої влади і приведення у відповідність до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування зробили українські вчені В.Г. Дем'янишин [7], В.В. Зайчикова [8], О.П. Кириленко [9], В.І. Кравченко [10], М.І. Кульчицький [11], Ц.Г. Огонь [12], Ю.В. Пасічник [13], С.В. Слухай [14], С.І. Юрій [15] та інші.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Утім виклики, які постають перед нашою державою, потребують по новому подивитися на систему фінансо-

вого вирівнювання. Місцеві бюджети мають функціонувати як злагоджений механізм, не дивлячись на те, що забезпечення відповідності фінансових ресурсів запланованим асигнуванням сьогодні відбувається, головним чином, за рахунок міжбюджетних трансфертів. Відтак, вироблення наукових підходів до вдосконалення цього інструменту фінансового вирівнювання лягло в основу мети статті, а її вирішення дасть можливість наділити місцеву владу необхідними важелями впливу, що забезпечать спроможність регіонів до розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поняття фінансового вирівнювання є одним з найбільш дискусійних у фінансовій науці. Деякі вчені його розглядають як процес перерозподілу фінансових ресурсів на користь адміністративно-територіальних одиниць, які не володіють достатньою власною дохідною базою [16, с. 101]. Інші — трактують з позиції приведення у відповідність витрат бюджетів до гарантованого державою мінімального рівня суспільних благ і послуг, ліквідації диспропорцій у здійсненні бюджетних видатків [17, с. 155]. Незважаючи на контраверсійність, у них окреслюється головна мета фінансового вирівнювання — створення рівних можливостей для соціально-економічного розвитку регіонів (рис. 1).

Про це йде мова у Європейській хартії місцевого самоврядування, яку наша держава ратифікувала в другій половині 1990-их рр., відтак, взяла на себе зобов'язання виконувати її положення. У пп. 5 ст. 9 цього нормативно-правового документа зазначено, що захист більш слабких у фінансовому відношенні органів місцевого самоврядування передбачає запровадження процедур бюджетного вирівнювання або аналогічних заходів з метою подолання наслідків нерівного розподілу потенційних джерел фінансування і фінансового тягаря [18]. Причому зазначені процедури або заходи не повинні

Таблиця 1. Види міжбюджетних трансфертів у бюджетному законодавстві України

Нормативно-правовий документ	Дата прийняття	Міжбюджетні трансферти
Закон України "Про бюджетну систему України"	05.12.1990 № 512-ХІІ	Дотації та субвенції з Державного бюджету України, республіканського бюджету АР Крим і місцевих бюджетів
Бюджетний кодекс України	21.06.2001 № 2542-ІІІ	Дотація вирівнювання; субвенція; кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; інші дотації
Бюджетний кодекс України	08.07.2010 № 2456-VI (стара редакція)	Дотація вирівнювання; субвенції; кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; додаткові дотації
Бюджетний кодекс України	08.07.2010 № 2456-VI (нова редакція)	Базова дотація; субвенції; реверсна дотація; додаткові дотації

Джерело: побудовано на основі бюджетного законодавства України.

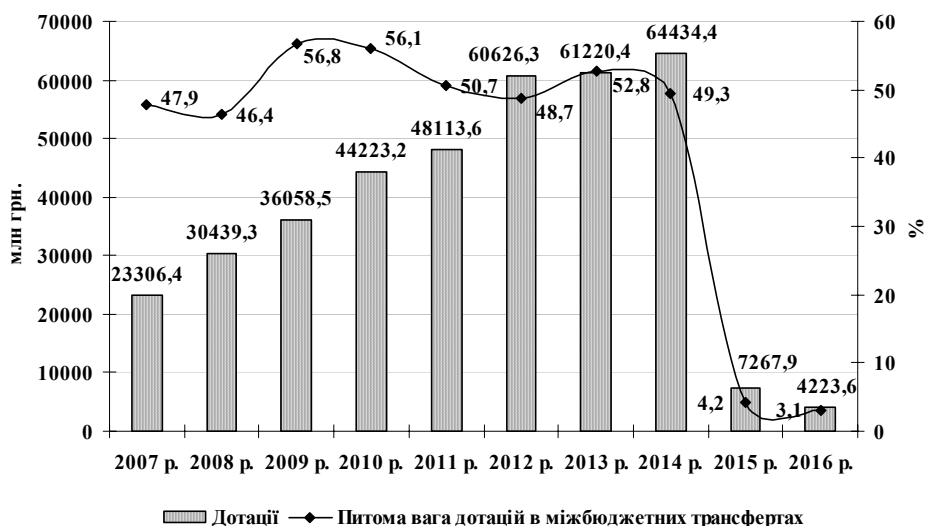

Рис. 2. Дотації місцевим бюджетам України за 2007–2016 рр.

Джерело: обудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

завдавати шкоди повноваженням, які органи місцевого самоврядування здійснюють у межах власної компетенції.

Питання фінансового вирівнювання розглядаються також в нормативно-правовому полі. Викликає дискусію абз. 3 ст. 95 Конституції України, в якому зазначено про прагнення держави до збалансованості бюджету [19]. Цю тезу Конституційний Суд України розтлумачив як обов'язок держави на засадах справедливого, неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами, територіальними громадами враховувати загальносуспільні потреби [20]. Це суперечить змісту принципу збалансованості, визначеному в ст. 7 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI, згідно якого повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень бюджету [21].

Згадане положення розкрито в ст. 66 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997

№ 280/97-ВР. Зокрема місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб [22]. Тобто повноваження на здійснення видатків місцевих бюджетів повинні відповідати обсягу надходжень. У разі вичерпання всіх можливостей для збалансування місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, держава вдається до їх вирівнювання за рахунок передачі необхідних коштів до місцевих бюджетів у вигляді міжбюджетних трансфертів.

Поняття "трансферт" широко застосовується не тільки у фінансовій науці, а й в різних сферах людської діяльності. У французькій мові його вживають для позначення переказу іноземної валюти з однієї держави до іншої або надання права володіння іменними цінними паперами. В англійському лексиконі про трансферт говорять у контексті передачі знань і досвіду для надання науково-технічних послуг, застосування технологічних процесів, випуску продукції тощо. Щоправда, найбільш традиційним й усталеним у нашій свідомості є розуміння цього поняття як сукупності фінансових ресурсів, що передаються з державного бюджету до місцевих бюджетів або навпаки з метою вирівнювання доходів та видатків.

Виходячи з етимології цього поняття, міжбюджетними трансфертами називають бюджетні кошти, які безоплатно та безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. На практиці це здійснюється для недопущення виникнення або уникнення постфактум горизонтальних і вертикальних дисбалансів, тобто невідповідності між обсягами бюджетних коштів того чи іншого рівня влади та повноваженнями, які на нього по-

Таблиця 2. Види субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам та їх характеристика

Галузь	Одержувач	Вид субвенцій
Економічна діяльність	Місцеві бюджети	Здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій
	Місцеві бюджети	Будівництво житла для сімей загиблих військовослужбовців, які брали участь в АТО
	Бюджет м. Дніпра	Завершення будівництва метрополітену в м. Дніпро
	Місцеві бюджети	Реалізація проектів в рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України
	Місцеві бюджети	Компенсація ризику населення, яке проживає на території зони спостереження
	Бюджети ОТГ	Формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад
Загальнодержавні функції	Бюджет м. Києва	Обслуговування боргу за запозиченнями, здійсненими у 2012 р.
	Місцеві бюджети	Проведення виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів
Освіта	Місцеві бюджети	Фінансування освітніх програм і заходів
Охорона здоров'я	Місцеві бюджети	Фінансування програм і заходів в сфері охорони здоров'я
		Придбання витратних матеріалів для закладів охорони здоров'я
		Придбання медикаментів для забезпечення швидкої медичної допомоги
		Виконання проекту "Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей"
Соціальний захист та соціальне забезпечення	Місцеві бюджети	Виплата допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, дітям-інвалідам тощо
		Надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг
		Надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання побутового палива і газу
		Виплата державної соціальної допомоги за принципом "гроші ходять за дитиною"
	Бюджет м. Жовті Води	Виконання заходів щодо радіаційного та соціального захисту населення м. Жовті Води

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

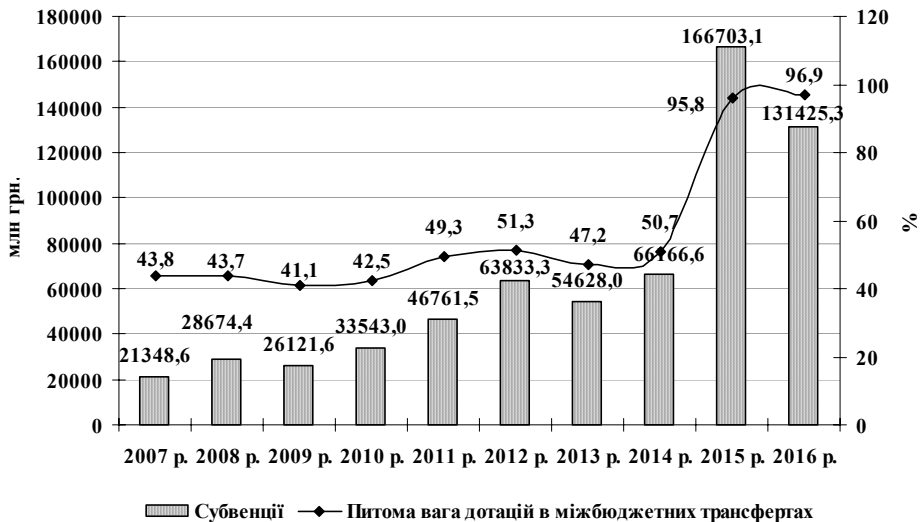

Рис. 3. Субвенції місцевим бюджетам України за 2007–2016 рр.

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

кладаються в процесі розподілу компетенцій і відповідальності. Особливої ваги питання надання міжбюджетних трансфертів набувають на сучасному етапі українського державотворення, коли відчувається брак фінансових ресурсів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток територій.

Зокрема за роки незалежності склад міжбюджетних трансфертів зазнав послідовних змін. У Законі України "Про бюджетну систему України" не було чітко визначено їх переліку, позаяк в одних статтях йшла мова про дотації і субвенції з Державного бюджету України, а в інших — згадувалися дотації та субвенції, отримані з бюджетів вищого рівня. З прийняттям у 2001 р. Бюджетного кодексу України міжбюджетні трансферти набули інших форм, до яких належали дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, інші дотації. Сьогодні в складі міжбюджетних трансфертів з'явилися нові інструменти (табл. 1).

У старій редакції Бюджетного кодексу України під поняттям "дотація вирівнювання" розуміли міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності того місцевого бюджету, який його отримує. Прикладом була дотація вирівнювання бюджетам міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим й обласного значення, районним бюджетам, іншим бюджетам місцевого самоврядування. Вона визначалася як перевищення розрахункового обсягу ви-

датків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, обрхованого із застосуванням таких показників: фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів.

Або, наприклад, дотація вирівнювання бюджету Автономної Республіки Крим й обласним бюджетам, що визначалася як перевищення розрахункового обсягу видатків цих бюджетів, обрхованого із застосуванням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів, над розрахунковим обсягом їх доходів. При цьому розрахунковий обсяг доходів бюджету Автономної Республіки Крим й обласних бюджетів обчислювався на основі прогнозних показників доходів, що зараховуються до цих бюджетів, із застосуванням індексу відносної податкоспро-

можності — коефіцієнта, що визначав рівень податкоспроможності відповідного бюджету у порівнянні з аналогічним середнім показником.

Нова редакція Бюджетного кодексу України не тільки змістовно видозмінила, а й концептуально сформулила нову систему міжбюджетних трансфертів в нашій державі. Зокрема її основу склали базова та реверсна дотації, які призначені для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій і функціонують між державним та місцевими бюджетами й наклади. Базова дотація надається з державного бюджету місцевим бюджетам, причому ресурсною базою для її перерахування є загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету. Реверсна дотація перераховується в іншому напрямі, а саме з місцевих бюджетів до державного бюджету.

Практика надання дотацій місцевим бюджетам України протягом 2007–2014 рр. свідчить про істотне збільшення їх обсягу з 23,3 млрд грн. до 64,4 млрд грн. (рис. 2). Найбільшу питому вагу займали дотації вирівнювання з державного бюджету місцевим бюджетам (понад 90%). Решта дотацій не мали вагомого впливу на виконання місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і завдань. Питома вага додаткової дотації з державного бюджету на вирівнювання фінансової забезпеченості місцевих бюджетів становила близько 5%, а її розподіл здійснювався за формульним підходом, виходячи з кількості бюджетних установ на тисячу чоловік

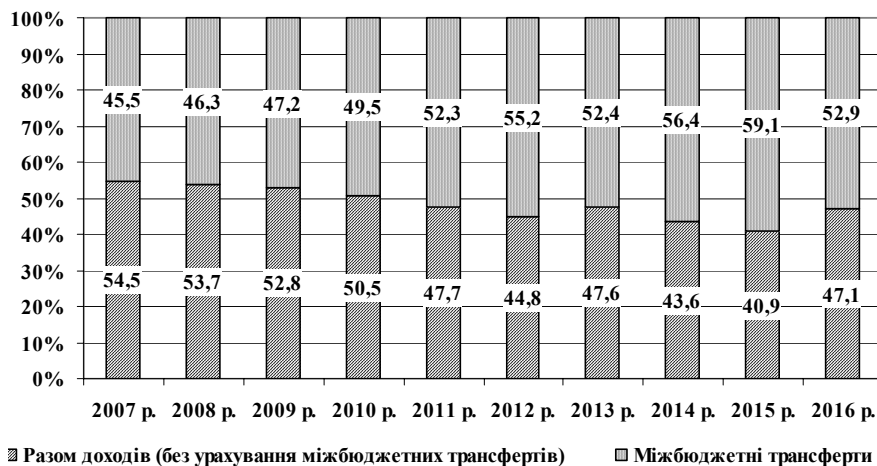

Рис. 4. Питома вага міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України за 2007–2016 рр.

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України.

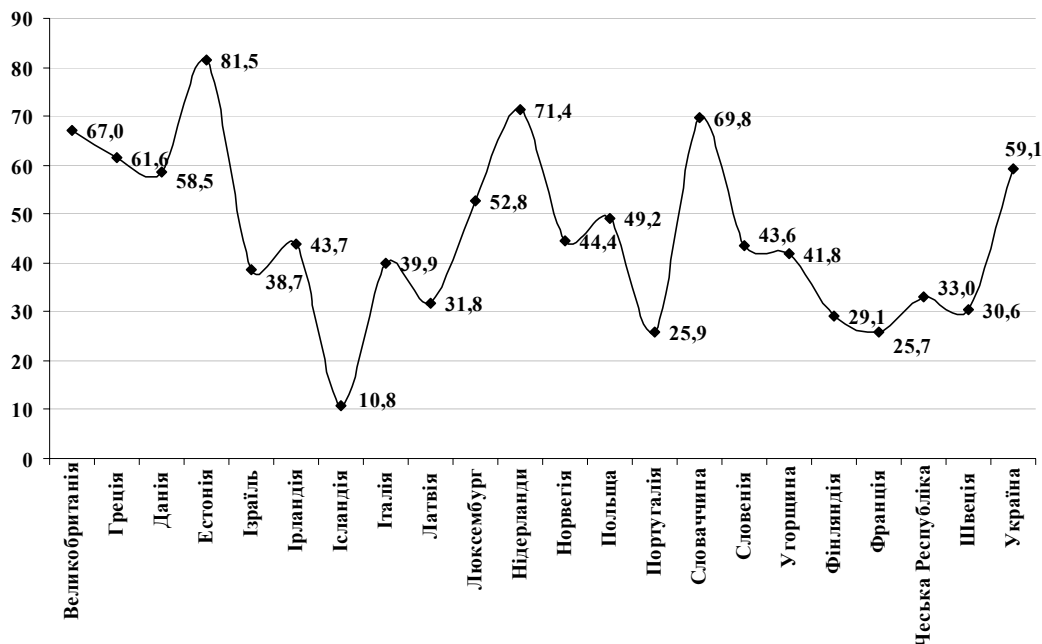

Рис. 5. Питома вага міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів деяких країн ОЕСР та України

Джерело: побудовано на основі даних ОЕСР.

населення та щільності населення адміністративно-територіальних одиниць.

Впровадження базової та реверсної дотації призвело до скорочення у майже 9 разів надходження загального обсягу цих інструментів вирівнювання дохідної спроможності бюджетів. Якщо в 2014 р. сума дотацій вирівнювання становила 64,4 млрд грн., а їх питома вага — 49,3% у міжбюджетних трансфертах, то в 2015 р. — 7,3 млрд грн., або 4,2%, у 2016 р. — 4,2 млрд грн., або 3,1%. Утім, це аж ніяк не вплинуло на тенденційність фінансування видатків місцевих бюджетів за рахунок міжбюджетних трансфертів, що дестимулює органи місцевого самоврядування до пошуку власних джерел доходів місцевих бюджетів [23, с. 43]. Іншими словами, наскільки зменшилися надходження дотацій, настільки зросли обсяги субвенцій.

Субвенції є міжбюджетними трансфертами для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання. Головним чином, вони надаються для здійснення державних програм соціального захисту (наприклад, пільги та житлові субсидії населенню на придбання пального побутового палива і скрапленого газу, оплати електроенергії, природного газу та комунальних послуг, пільги з послуг зв'язку та інші пільги). Значно менші суми йдуть на будівництво, реконструкцію, ремонт й утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, утримання об'єктів спільного користування та виконання інвестиційних програм з місцевих бюджетів.

Як видно з рисунка 3, субвенції місцевим бюджетам протягом 2007—2014 рр. демонструють тенденцію до зростання з 21,3 млрд грн. до 66,2 млрд грн. Їх зменшення у 2009 р. на 2,6 млрд грн., або 8,6%, продиктоване наслідками загальносвітової фінансової кризи, яка не тільки охопила галузі економіки, а й негативно позначилася на реалізації соціальної функції держави. Адже переважна більшість субвенцій мають соціальне спрямування, як от виплата допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, людям з особливими потребами, тимчасової державної допомоги дітям. Тому нашій державі необхідно хоча б частково відмовитися від патерналістської системи надання субвенцій та будувати нову соціальну модель суспільства.

Поки цього не відбулося, після внесення згаданих змін до Бюджетного кодексу України обсяг субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам збільшився в

два з половиною рази й сьогодні їх питома вага у міжбюджетних трансфертах становить понад 95%. Зрозуміло, що 166,7 млрд грн. у 2015 р. і 131,4 млрд грн. у 2016 р. дають змогу легко профінансувати завдання та функції, які органи місцевого самоврядування здійснюють у контексті власної компетенції [23, с. 20]. Хоча надмірне використання субвенцій може дещо дестимулювати органи місцевого самоврядування у збільшенні обсягу власних надходжень та пошуку альтернативних джерел формування ресурсної бази місцевих бюджетів [24, с. 91].

Велика частка міжбюджетних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів України є усталеною практикою сьогодення. З одного боку, держава повинна бути зацікавлена, щоб фінансування заходів соціально-економічного характеру відбувалося у належному обсязі та якості в усіх регіонах, виступаючи своєрідним "контролером" витрачання бюджетних коштів. З іншого боку, значний вплив міжбюджетних трансфертів ставить місцеву владу в пряму залежність від центральних органів державного управління. Ключовим чинником має стати ефективне формування системи місцевих фінансів, здатної перетворити територіальні громади з дотаційних на суб'єкти, які зможуть забезпечити суспільний добробут їх мешканців.

Як видно на рисунку 4, до 2010 р. питома вага міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів не перевищувала 50%, а пікового значення (близько 60%) досягнула в 2015 р. Зрештою, це характерно не тільки для нашої держави, а й без міжбюджетних трансфертів не можуть бути забезпечені фінансування близько 60% субнаціональних витрат у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, а третини — в країнах ОЕСР. З цього приводу вчений-економіст зі світовим ім'ям А. Шах писав, що крім фінансування витрат, вони створюють такі механізми, які впливають на управління фінансами, ефективність і справедливості надання суспільних благ та послуг [3, с. 1].

Міжбюджетні трансферти відіграють принципово важливу роль у системі місцевих фінансів: використовуються для того, аби доходи відповідали видатковим повноваженням різних рівнів влади. Основна проблема, яка сьогодні характерна для цього інструмента фінансового вирівнювання, — корупційна складова витрачання (причому мова йде про зловживання чиновників при визначенні тих чи інших цілей, брак прозорості та неза-

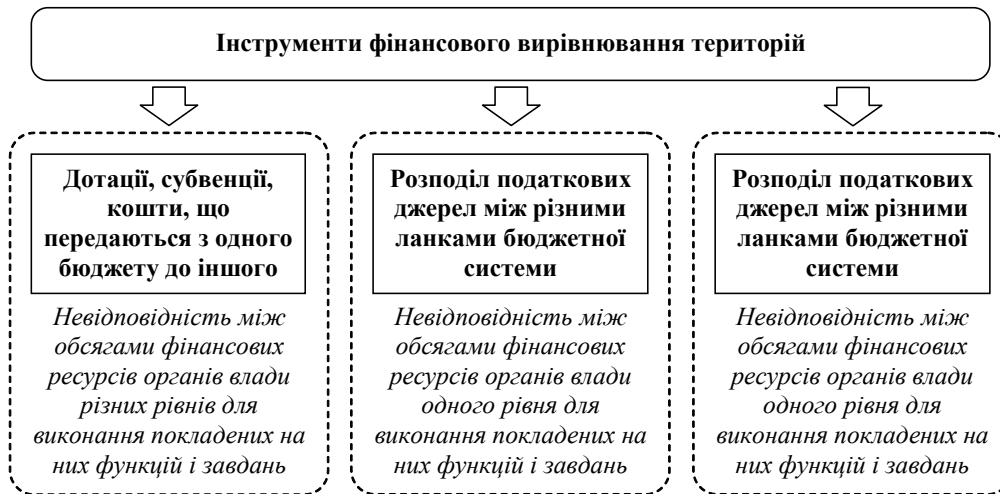

Рис. 6. Інструменти фінансового вирівнювання територій

Джерело: розробка автора.

довільна підзвітність громадськості). Тут доречно навести епіграф до практичного посібника з міжбюджетних трансфертів: "Практика міжбюджетних трансфертів є магічним мистецтвом проходження грошей від одного уряду до іншого, спостерігаючи, як вони зникають в повітрі" [25, с. 3].

Неоднозначні думки викликає питома вага міжбюджетних трансфертів у загальному обсязі доходів бюджетів різних рівнів. У федеративних країнах, наприклад, в Австрії їх розподіл між центральним, регіональними і місцевими бюджетами становить 0,45%, 81,05% та 64,99%, у Бельгії — 0,13%, 62,73% і 47,26%, в Німеччині — 0,66%, 14,62% і 37,48%, у Швейцарії — 0,64%, 24,24% і 10,97%. В унітарних країнах найбільша питома вага міжбюджетних трансфертів в доходах місцевих бюджетів характерна для Данії (58,46%), Естонії (81,54%), Люксембургу (52,76%) та Нідерландів (71,42%), менше 50% — в Ізраїлі, Італії, Латвії, Норвегії, Польщі, Португалії, Угорщині, Чеській Республіці, Франції, Швеції.

Крім міжбюджетних трансфертів, загальносвітовий досвід апробував низку інших інструментів фінансового вирівнювання (рис. 6). В країнах Західної Європи і Північної Америки усунення диспропорцій між видатковими повноваженнями та можливостями отримання доходів для їх реалізації відбувається шляхом розподілу податкових джерел між різними ланками бюджетної системи. Натомість у країнах Південної Америки, Азії та Африки застосовуються механізми дольової участі у податкових надходженнях, які відіграють набагато важливішу роль, ніж міжбюджетні трансферти. Якщо перші дві групи інструментів в тій чи іншій мірі використовуються в Україні, то третя група практично не знайшла практичного застосування.

ВИСНОВКИ

Ефективність використання інструментів фінансового вирівнювання залежить від курсу місцевої бюджетної політики, як сукупності заходів місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, покликаних зміцнити доходну частину місцевих бюджетів, посилити соціальну спрямованість їх асигнувань і створити умови для економічного розвитку територій. Здійснюючи перерозподіл фінансових ресурсів між ланками бюджетної системи, необхідно пам'ятати важливе правило: поліпшення фінансового стану реципієнтів не має негативно вплинути на стан донорів. Причому досягнення такого компромісу має спрямовуватися на активізацію усього ресурсного потенціалу.

Звичайно, в усіх адміністративно-територіальних одиницях існує різна вартість ресурсів на виробництво суспільних благ і послуг, пов'язана з витратами на електроенергію, рівнем заробітної плати тощо. Крім того, дуже часто територіальний розподіл податкового навантаження не відповідає розподілу отримувачам цих благ та послуг. Механізм фінансового вирівнювання за рахунок міжбюджетних трансфертів дає змогу урівноважити рівень соціально-економічного розвитку не тільки окремих територій, а й держави в цілому. Це найбільш прагматичний крок на шляху до матеріалізації консти-

туційних гарантій суверенітету, побудови гнучкої демократичної системи влади та комплексної реалізації бюджетної політики в регіонах.

Загалом же, сьогодні стан фінансування видатків органів місцевого самоврядування на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації делегованих центральною владою повноважень є надзвичайно складним, а нинішня структуру наповнення місцевих бюджетів не можна вважати досконалою. Натомість ці бюджети повинні функціонувати як злагоджений механізм, забезпечуючи відповідність фінансових ресурсів запланованим асигнуванням. З цією метою вміле використання інструментів фінансового вирівнювання територій дасть змогу не тільки наділити органи місцевого самоврядування необхідними важелями, а й забезпечити спроможність їх до розвитку.

Література:

1. Bahl R. Fiscal Decentralization and Intergovernmental Transfers in Less Developed Countries / R. Bahl, J. Linn // Publius. — Vol. 24. — № 1. — 1994. — P. 1—19.
2. Bird R.M. Closing the Gap: Fiscal Imbalances and Intergovernmental Transfers in Developed Federations / R.M. Bird, A.V. Tarasov // Environment and Planning C: Government and Policy. — Vol. 22. — 2004. — P. 77—102.
3. Intergovernmental Fiscal Transfers: Principles and Practices / Ed. by R.W. Boadway, A. Shah. — Washington: The World Bank, 2007. — 622 p.
4. Fiscal Federalism in Theory and Practice / Ed. by T. Ter-Minassian. — Washington: International Monetary Fund, 1997. — 701 p.
5. Local Governance in Developing Countries / Ed. by A. Shah. — Washington: The World Bank, 2006. — 458 p.
6. Циммерманн Х. Муниципальные финансы: учеб. / Х. Циммерманн. — М.: Издательство "Дело и сервис". — 2003. — 352 с.
7. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України: моногр. / В.Г. Дем'янишин. — Тернопіль: ТНЕУ, 2008. — 496 с.
8. Зайчикова В.В. Місцеві финанси України та європейських країн: моногр. / В.В. Зайчикова. — К.: НДФІ, 2007. — 299 с.
9. Модернізація місцевих финансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: моногр. / За ред. О.П. Кириленко. — Тернопіль: ТНЕУ, "Економічна думка", 2008. — 376 с.
10. Кравченко В.І. Місцеві финанси України: навч. посіб. / В.І. Кравченко. — К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. — 487 с.

11. Кульчицький М.І. Фінансове територіальне вирівнювання в системі міжбюджетних відносин: моногр. / М.І. Кульчицький, О.В. Заброцька. — Львів: Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015. — 335 с.

12. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: моногр. / Ц. Г. Огонь. — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. — 503 с.

13. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: моногр. / Ю.В. Пасічник. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток Лтд", 2005. — 642 с.

14. Слухай С.В. Міжурядові трансферти: теорія і практика: моногр. / С.В. Слухай. — К.: Аграр Медіа Груп, 2013. — 421 с.

15. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: моногр. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. — К.: Кондор-Видавництво, 2012. — 376 с.

16. Місцеві фінанси: навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2002. — 184 с.

17. Місцеві фінанси: підруч. / За ред. О.П. Кириленко (2-ге вид., доп. і перероб.). — Тернопіль: ТНЕУ, 2015. — 448 с.

18. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

19. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

20. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Кабінету Міністрів України про офіційне тлумачення положення частини другої статті 95 Конституції України та словосполучення "збалансованість бюджету", використаного в частині третій цієї статті від 27.11.2008 № 26-рп/2008 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-08>

21. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1321257-822961676>.

22. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.1997 № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>

23. Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. — Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр "Економічна думка", 2012. — 200 с.

24. Письменний В.В. Проблеми реалізації принципів організації місцевих фінансів у вітчизняній практиці / В.В. Письменний // Світ фінансів. — 2013. — № 1. — С. 87—94.

25. Shah A.A Practitioner's Guide to Intergovernmental Fiscal Transfers / A. Shah. — Washington: World Bank Policy Research Working Paper, October 2006. — 51 p.

References:

1. Bahl, R. and Linn, J. (1994), "Fiscal Decentralization and Intergovernmental Transfers in Less Developed Countries", *Publius*, vol. 24, pp. 1—19.

2. Bird, R. M. and Tarasov, A. V. (2004), "Closing the Gap: Fiscal Imbalances and Intergovernmental Transfers in Developed Federations", *Government and Policy*, vol. 22, pp. 77—102.

3. Boadway, R. W. and Shah, A. (2007), *Intergovernmental Fiscal Transfers: Principles and Practices*, The World Bank, Washington, USA.

4. Ter-Minassian, T. (1997), *Fiscal Federalism in Theory and Practice*, International Monetary Fund, Washington, USA.

5. Shah, A. (2006), *Local Governance in Developing Countries*, The World Bank, Washington, USA.

6. Cimmernann, H. (2003), *Municipal'nye finansy [Municipal finance]*, Izdatel'stvo "Delo i servis", Moscow, Russian Federation.

7. Demianyshyn, V. H. (2008), *Teoretychna kontseptualizatsiia i praktychna realizatsiia biudzhethnoi doktryny Ukrainy [The theoretical conceptualization and practical implementation of budget Doctrine of Ukraine]*, TNEU, Ternopil, Ukraine.

8. Zaichykova, V. V. (2007), *Mistsevi finansy Ukrainy ta yevropeiskykh krain [Local finance Ukraine and European countries]*, NDFI, Kyiv, Ukraine.

9. Kyrylenko, O. P. (2008), *Modernizatsiia mistsevykh finansiv Ukrainy v umovakh ekonomichnykh i sotsialnykh transformatsii [Modernization of local finance of Ukraine in conditions of economic and social transformation]*, TNEU, "Ekonomichna dumka", Ternopil, Ukraine.

10. Kravchenko, V. I. (1999), *Mistsevi finansy Ukrainy [Local finance of Ukraine]*, "Znannia", Kyiv, Ukraine.

11. Kulchytskyi, M. I. (2015), *Finansove terytorialne vyvriuvannia v systemi mizhbudzhethnykh vidnosyn [Financial equalization of territories in a system of intergovernmental relations]*, Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka, Lviv, Ukraine.

12. Ohon, Ts. H. (2003), *Dokhody biudzhethu Ukrainy: teoriia ta praktyka [Budget revenues of Ukraine: theory and practice]*, Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.

13. Pasichnyk, Yu. V. (2005), *Biudzhethnyi potentsial ekonomichnoho zrostantia v Ukraini [Budget potential of economic growth in Ukraine]*, TOV "Yuhovostok Ltd", Donetsk, Ukraine.

14. Slukhai, S. V. (2013), *Mizhuriadovi transferty: teoriia i praktyka [Intergovernmental transfers: theory and practice]*, Ahrar Media Hrup, Kyiv, Ukraine.

15. Yurii, S. I. and Demianyshyn, V. H. (2012), *Rozvytok biudzhethnoho protsesu v umovakh ekonomichnykh peretvoren [Development of budget process in conditions of economic reforms]*, Kondor-Vydavnytstvo, Kyiv, Ukraine.

16. Haponiuk, M. A. Yatsiuta, V. P. Buriachenko, A. Ye. and Slavkova, A. A. (2012), *Mistsevi finansy [Local finance]*, KNEU, Kyiv, Ukraine.

17. Kyrylenko, O. P. (2012), *Mistsevi finansy [Local finance]*, 2nd ed, TNEU, Ternopil, Ukraine.

18. The Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe (1985), "European Charter of Local Self-Government", available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (Accessed 5 March 2017).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 9 March 2017).

20. The Constitutional Court of Ukraine (2008), "Conclusion of Constitutional Court of Ukraine in the constitutional provision of the Cabinet of Ministers of Ukraine on an official interpretation of the provisions of Article 95 of the Constitution of Ukraine and the words "balance the budget" used in the third paragraph of this article", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v026p710-08> (Accessed 22 March 2017).

21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 22 March 2017).

22. The Verkhovna Rada of Ukraine (1997), *The Law of Ukraine "On the local government in Ukraine"*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (Accessed 2 April 2017).

23. Pysmennyi, V. V. (2012), *Mistsevi finansy [Local finance]*, "Ekonomichna dumka", Ternopil, Ukraine.

24. Pysmennyi, V. V. (2013), "Problemy realizatsii prynstypiv orhanizatsii mistsevykh finansiv u vitchyzniani praktitsii", *Svit finansiv*, vol. 1, pp. 87—94.

25. Shah, A. (2006), *Practitioner's Guide to Intergovernmental Fiscal Transfers*, World Bank Policy Research Working Paper, Washington, USA.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2017 р.